

Hollandse nieuwe Informatie over de Nederlandse mariene fauna

De Slanke waaierslak is een trouwe bewoner van de Nederlandse kust, en is hier ieder jaar in de winter en het voorjaar te vinden.

In eerdere afleveringen van de serie Met Naturalis in Zee stond Nederlands onderzoek in Indonesië centraal. Het Naturalis Zee team is direct betrokken bij het in kaart brengen van soorten organismen die in de wereldzeeën voorkomen. Naturalis heeft o.a. als taak om samen met collega-instituten in andere landen de soortenrijkdom van onze planeet te bepalen.

TEKST: BERT W. HOEKSEMA/NATURALIS

FOTO'S: PETER VAN BRAGT

Dit betekent niet dat er in Europees of Nederlands verband niets nieuws te melden is. Het verschijnen van twee nieuwe publicaties in de afgelopen maanden is een geschikte aanleiding om iets te vertellen over aanwinsten voor de Nederlandse mariene fauna. Naturalis is daar op meerdere manieren bij betrokken.

In de media wordt nog wel eens melding gemaakt van het verdwijnen van inheemse bedreigde soorten planten en dieren. Over de Nederlandse mariene flora en fauna verschijnen echter ook berichten met een tegenovergestelde strekking. Dit komt deels door soorten die zich daadwerkelijk pas in Nederland hebben gevestigd; ook al doen sommige daarvan dit zo goed dat hun voorkomen plaagproporties aanneemt. Anderzijds zijn veel nieuwe waarnemingen het gevolg van het toenemende aantal duikers in Nederland.

Veel van die duikers leggen zich toe op het registreren en fotograferen van planten en dieren. In Onderwatersport worden regelmatig foto's gepubliceerd van nieuwe aanwinsten en waarnemingen van zeldzame of steeds meer algemeen voorkomende soorten binnen het Nederlandse faunagebied. Maar ook in andere tijdschriften staan die publicaties. Het zijn vaak gespecialiseerde tijdschrif-

ten met een dusdanig kleine oplage dat duikers die daar potentieel belangstelling voor hebben, niet afweten van het bestaan daarvan of hoe ze aan losse afleveringen van die tijdschriften kunnen komen.

WEEKDIERKUNDE Op 30 oktober 2004 verscheen het tweede nummer van het tijdschrift Vita Malacologica dat jaarlijks eenmalig uitkomt als supplement van Basteria, het wetenschappelijke tijdschrift van de Nederlandse Malacologische Vereniging (NMV). Malacologie is weekdierkunde, maar veel malacologen zijn echter vooral geïnteresseerd in de schelpen die door deze weekdieren worden gemaakt en in feite zijn dat schelpenverzamelaars die conchiologie (schelpenkunde) bedrijven. Het formaat (A4) van de bladspiegel biedt de mogelijkheid om grote kleurenplaten te drukken, waarvan zichtbaar gebruik is gemaakt. Vita Malacologia 2 is geheel gewijd aan nieuwe gegevens over Nederlandse mariene

Het Egelslakje dankt zijn naam aan de puntige papillen op zijn rug.

De Gewone kwelderslak is een zeenaaktslak die op de schorren, boven de hoogwaterlijn, leeft.

De Satijnslak beleefde in 2004 een enorme populatie-explosie in de Oosterschelde.

weekdieren. Het is Engelstalig omdat het op een internationaal lezerspubliek is gericht. Ook veel buitenlandse malacologen zijn gebaat bij nieuwe informatie over de verspreiding van soorten zeedieren. Zulke beesten houden zich meestal niet aan landsgrenzen. Die biologen kunnen biogeografische informatie over het voorkomen van soorten in Nederland gebruiken in het kader van onderzoek naar de verspreidingsarealen van soorten en veranderingen daarin. De diverse artikelen (totaal 17) zijn geschreven door 15 deskundigen.

ONDERWATERSPORT Sommige schrijvers zijn beroepshalve of als gastmedewerker verbonden aan natuurhistorische musea, waaronder Naturalis. De 16 kleurenplaten, de zwart-wit foto's en de tekeningen zijn druktechnisch van een opvallend hoge kwaliteit, ook al zijn sommige foto's een beetje aan de donkere kant. Veel van de afbeeldingen zijn gemaakt door fotografen die al een reputa-

tie hebben opgebouwd in Onderwatersport. Hun namen staan bij de foto's vermeld.

Voor de meeste malacologen en geïnteresseerde onderwatersporters is deze uitgave van belang als een hulpmiddel bij het vinden en op naam brengen van allerlei levende slakken, inktvissen en tweekleppigen. Bij het doorbladeren van het nummer wordt al gauw duidelijk dat het vooral gaat om dieren die voorkomen in het Deltagebied. Door middel van een kaartje met 36 duiklocaties zijn vindplaatsen aangegeven.

Het uitgebreide openingsartikel door Peter H. van Bragt geeft een gedetailleerd overzicht weer van de Nederlandse zeenaaktslakken dat begint met een inleiding over de historie van de gepubliceerde waarnemingen van deze weekdieren. Het grootste deel van het artikel bestaat uit een systematisch overzicht van 49 soorten met hun beschrijvingen met illustraties van de slakken in hun habitat, inclusief hun dieet en hun eierkapsels.

Dit artikel vormt momenteel de belangrijkste bijdrage aan onze kennis over Nederlandse zeenaaktslakken, waarbij de auteur niet alleen zijn eigen deskundigheid toont over het onderwerp en zijn vakbekwaamheid op het gebied van onderwaterfotografie, maar ook zijn vermogen laat zien om samen te werken met anderen. De overige 16 artikelen zijn relatief kort, maar voegen daardoor juist toe aan het afwisselende geheel.

ONGEWERVELDE DIEREN Het tijdschrift Nederlandse Faunistische Mededelingen (NFM) wordt uitgegeven door de Stichting European Invertebrate Survey en het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis. Hierin worden artikelen en korte mededelingen over ongewervelde dieren in Nederland gepubliceerd met als doel een bijdrage te leveren aan de kennis van de Nederlandse biodiversiteit.

NFM verschijnt twee keer per jaar met daarbij aanvullende delen die zijn gewijd aan

een specifiek onderwerp. In dit tijdschrift verschijnen naast artikelen over insecten en andere landbewonende ongewervelde dieren ook bijdragen over dieren die leven in zoet en zout water. Hier worden twee voorbeelden gegeven van zulke artikelen, die zijn verschenen in deel 21 van de reeks.

Een actueel overzicht over Nederlandse mosdiertjes wordt gepresenteerd in een artikel van Marco Faasse en Hans de Blauwe in 'Faunistisch overzicht van de mariene mosdiertjes van Nederland (Bryozoa: Stenolaemata, Gymnolaemata)' op pagina's 17-54. Mosdiertjes zijn duidelijk een minder populaire diergroep dan weekdieren en het is niet gemakkelijk om hierover informatie te winnen. Hiervoor moet worden gegraven in oude, dikwijls obscure, literatuurbronnen die zijn geschreven in het Duits, Frans of Engels, maar ook wel in het Nederlands.

Dit is de beide auteurs van dit artikel goed gelukt. Het artikel is in helder Nederlands geschreven en daardoor optimaal toegankelijk voor Nederlandstalige sportduikers. Binnen aparte tekstkaders wordt speciaal aandacht gegeven aan de biologie en de systematiek van mosdiertjes. In totaal 43 soorten worden behandeld waarvan bekend is dat ze levend voorkomen in het Nederlandse kustgebied. Deze soorten worden onderscheiden van soorten die alleen gevonden zijn als aanspoelsel op het strand en daarom als autochtoon beschouwd worden.

Behalve kaartjes met daarop de vindplaatslocaties, worden 44 kleurenfoto's (alle van de auteurs zelf) gepresenteerd, wat dit artikel heel bruikbaar maakt als hulpmiddel bij de identificatie van mosdiertjes in de Zeeuwse wateren, de Waddenzee, het IJsselmeer en langs de Noordzeekust. Voor het waarnemen van sommige soorten hoeft niet noodzakelijk te worden gedoken, maar kan worden volstaan met het keren van stenen op zeeoeweringen. Kortom, echt een artikel dat het waard is om door duikers gebruikt te worden.

BULRUGWALVISSEN In hetzelfde nummer (NFM 21, pagina's 11-16), voorafgaand aan het artikel over mosdiertjes, staat een publicatie door L.B. Holthuis & C.H.J.M. Fransen over aanwinsten voor de Nederlandse fauna die alleen bekend zijn van strandingen: 'Interesting records of whale epizoic crustaceans from the Dutch North Sea coast (Cirripedia, Amphipoda).' Het gaat over drie soorten

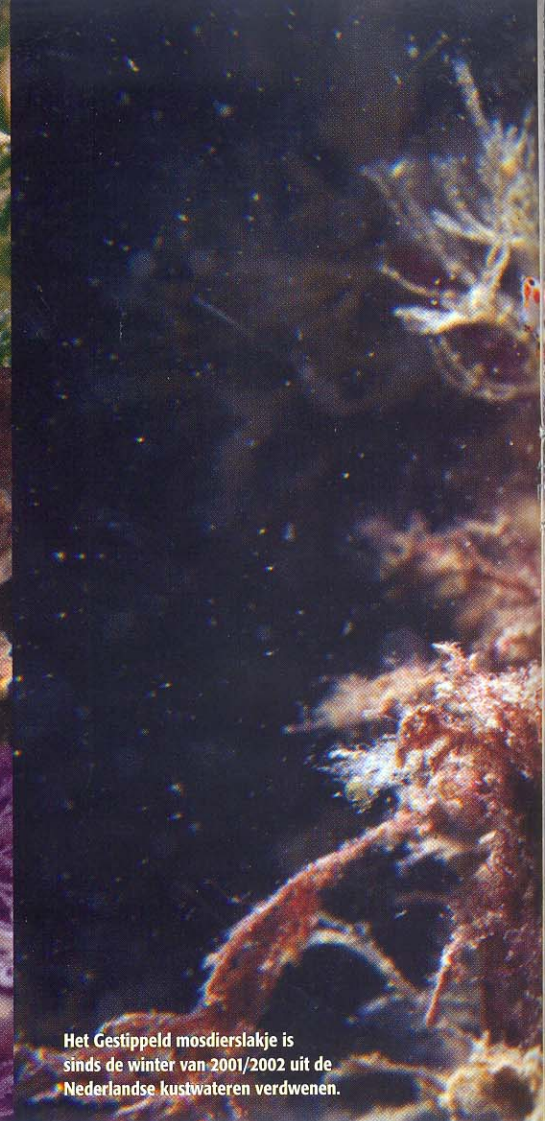
De Boompjesslak is te herkennen aan de karakteristieke vertakte papillen op zijn rug.

De Millennium wratslak verscheen pas in 1999 in de Nederlandse kustwateren.

De Roodgeklepte kroonslak wordt door zijn lengte van meestal slechts enkele millimeters maar zelden waargenomen.

Het Gestippeld mosdierslakje is sinds de winter van 2001/2002 uit de Nederlandse kustwateren verdwenen.

zeepokken en een enkele soort vlokreeft die alle alleen voorkomen op walvissen, in het bijzonder bulrugwalvissen.

Aangezien bulrugwalvissen pas sinds 2003 in Nederlandse kustwateren zijn waargenomen, was het niet eerder mogelijk om melding te maken van dieren die als parasiet voorkomen op de huid van deze grote zoogdieren. Sommige van deze soorten waren zelfs nooit eerder van de Noordzee gemeld. In het artikel staat een foto van een walvis die bij Katwijk is aangespoeld (op enkele kilometers afstand van Naturalis) met daarop de zeepokken. Op detailopnamen zijn de parasieten te zien, waarbij opvalt dat ze groot van formaat zijn en een aparte levensgemeenschap vormen.

VERIFIËREN Een belangrijk aspect van meldingen van nieuwe soorten voor een faunagebied is dat andere belangstellenden in de gelegenheid worden gesteld om de identiteit van de vondsten te verifiëren. In de meeste gevallen is een foto voldoende, maar als het

gaat om diersoorten die lastig zijn om te identificeren (bijvoorbeeld aan de hand van anatomische kenmerken), dan is het aan te bevelen dat minstens een deel van de vondst wordt gedeponneerd in een natuurhistorisch museum.

Zo'n museum stelt onderzoekers in de gelegenheid om het materiaal te controleren bij enige twijfel. Zulke gedeponeerde vondsten dienen dus als referentiecollectie. Ook kan dankzij oud museummateriaal soms worden vastgesteld dat een soort al lang in een faunagebied voorkwam maar lange tijd niet als zodanig was herkend. Dit materiaal was al die tijd niet van een soortnaam voorzien of foutief op naam gebracht, totdat een deskundige in de gelegenheid was gesteld om het beter te beoordelen.

ARCHIEF Natuurhistorische collecties dienen dus als een archief van de natuur. Daarom is het belangrijk dat er enkele exemplaren (bijv. een mannetje en een vrouwtje) van zeldzame diersoorten in een museum

De eiersnoeren van het Blauwtipje zijn te herkennen aan de kleine witte bolletjes en de U-vormige lussen.

De algemeen voorkomende Kleine vlokslak voedt zich met slijbanemoontjes.

De Gestreepte waaierslak is slechts twee keer in de Oosterschelde aangetroffen.

worden gedeponereerd (bijvoorbeeld Naturalis of het Zoölogisch Museum van de Universiteit van Amsterdam). Natuurlijk moet daar voorzichtig en verantwoordelijk mee worden omgegaan, bij voorkeur in overleg met medewerkers van het betreffende museum. Voor plantensoorten geldt hetzelfde, maar bijzondere exemplaren daarvan ho-

ren thuis in het Nationaal Herbarium Nederland te Leiden. Als er representatief materiaal beschikbaar is voor onderzoek, dan heeft een museum liever niet meer.

In het artikel over mosdiertjes en het artikel over de walvisparasieten wordt duidelijk vermeld dat referentiemateriaal is gedeponereerd in de collecties van Naturalis. In

de 17 artikelen over Nederlandse mariene weekdieren wordt bij uitzondering melding gemaakt van materiaal dat beschikbaar is voor verder onderzoek.

Bert W. Hoeksema, Hoofd Afdeling Evertebraten / Coördinator Zeeonderzoek, Nationaal Natuurhistorisch Museum - Naturalis, Leiden.

De beide in het artikel genoemde tijdschriftnummers zijn los verkrijgbaar (www.natuurenboek.nl) of door middel van een abonnement.

Vita Malacologica 2. New data on Dutch marine Mollusca.
 Redactie: E. Gittenberger, A. Gittenberger, H. Dekker, G.C. Kronenberg.
 Uitg. 2004. ISSN onvermeld. 72 pag. Prijs € 34,60.
 Informatie: www.spirula.nl, www.natuurenboek.nl, www.conchbooks.de
 E-mail: NMV-secretaris@spirula.nl, natuurenboek@naturalis.nnm.nl, info@conchbooks.de.

Nederlandse Faunistische Mededelingen 21.
 Redactie: M.P. Berg, P.L. Th. Beuk, P.J. van Helsdingen, R.M.J.C. Kleukers, A. Kroon, E.J. van Nieukerken.
 Uitg. 2004. ISSN 0169-2453. 136 pag. Prijs € 13,00.
 Informatie: www.naturalis.nnm.nl, www.natuurenboek.nl,
 E-mail: eis@naturalis.nnm.nl

Rechts:
 De koft van Vita Malacologica 2.
 New data on Dutch marine

Uiterst rechts:
 De koft van Nederlandse Faunistische Mededelingen 21.

